BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA MILLIY QADRIYATLAR ASOSIDA VATANPARVARLIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Turgunbayev Toxirjon Abdugafurovich
Farg‘ona davlat universiteti harbiy ta’lim fakulteti, umumqo‘shin tayyorgarlik sikli dotsenti, isrefodagi podpolkovnik

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarda milliy qadriyatlar asosida vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari hamda metodik ta’minoti tahlil qilingan. Tadqiqotda kompetensiyaviy, aksiologik, tizimli va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar asosida vatanparvarlik kompetensiyasining mazmuni, tarkibiy komponentlari va uni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari ilmiy jihatdan asoslangan. Shuningdek, ta’lim jarayoniga milliy qadriyatlarni integratsiya qilish, interfaol ta’lim metodlari, muammoli ta’lim texnologiyalari, loyiha faoliyati hamda muzey pedagogikasi imkoniyatlaridan foydalanishning samaradorligi yoritilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, taklif etilgan metodika bo‘lajak o‘qituvchilarda milliy o‘zlikni anglash, fuqarolik mas’uliyati, Vatanga sadoqat va kasbiy kompetentlikni kompleks rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlangan. Mazkur tadqiqotning ilmiy ahamiyati bo‘lajak pedagoglarni tayyorlash jarayonida milliy qadriyatlarga asoslangan vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning konseptual modeli va metodik tavsiyalarini taklif etishi bilan belgilanadi.

Kalit so‘zlar: *bo‘lajak o‘qituvchi, vatanparvarlik kompetensiyasi, milliy qadriyatlar, kompetensiyaviy yondashuv, aksiologik yondashuv, pedagogik metodika, fuqarolik mas’uliyati, milliy o‘zlikni anglash, ma’naviy-axloqiy tarbiya, innovatsion pedagogik texnologiyalar, muzey pedagogikasi, oliy pedagogik ta’lim.*

KIRISH

Globallashuv, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, madaniyatlararo integratsiya jarayonlarining chuqurlashuvi hamda zamonaviy ijtimoiy-siyosiy tahdidlarning ortib borishi sharoitida yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq, yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlarga ega, Vatan taqdiriga daxldorlik hissi rivojlangan barkamol shaxs sifatida tarbiyalash pedagogika fanining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylanmoqda. Ayniqsa, bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirish masalasi ta'lim tizimining strategik vazifasi sifatida alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Zero, pedagog nafaqat bilim beruvchi mutaxassis, balki jamiyatning ma'naviy taraqqiyotiga xizmat qiluvchi, yosh avlodning fuqarolik pozitsiyasi, milliy o‘zligi va vatanparvarlik dunyoqarashini shakllantiruvchi yetakchi ijtimoiy subyektdir.

Bugungi kunda pedagogik ta'lim tizimida bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish bilan bir qatorda ularning ma'naviy-axloqiy, fuqarolik va vatanparvarlik kompetensiyalarini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy izlanishlar tobora dolzarb tus olmoqda. Chunki pedagogning kasbiy faoliyati faqat didaktik jarayon bilan chegaralanmay, balki ta'lim oluvchilarda milliy g‘urur, tarixiy xotira, fuqarolik mas'uliyati, davlat ramzlariga hurmat, milliy qadriyatlarga sadoqat va Vatan

ravnaqiga daxldorlik hissini shakllantirishni ham nazarda tutadi. Shu jihatdan qaralganda, bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning ilmiy asoslangan metodikasini ishlab chiqish zamonaviy pedagogikaning muhim ilmiy muammolaridan biri hisoblanadi.

Milliy qadriyatlar har qanday xalqning tarixiy taraqqiyoti, madaniy merosi, ma'naviy hayoti va ijtimoiy ongining ajralmas tarkibiy qismi bo‘lib, shaxs kamolotining mazmunini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Ular insonda milliy o‘zlikni anglash, tarixiy merosga hurmat, ajdodlar xotirasiga sadoqat, ona tili, urf-odat va an'analarga ehtirom, bag‘rikenglik hamda fuqarolik mas'uliyati kabi fazilatlarning shakllanishiga xizmat qiladi. Shu sababli bo‘lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi mazmunida milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiyaviy yondashuvni tizimli ravishda integratsiya qilish ta'lim sifati va tarbiya samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

Pedagogika nazariyasi va amaliyotida kompetensiyaviy yondashuvning keng joriy etilishi ta'lim natijalarini faqat nazariy bilimlar bilan emas, balki shaxsning kasbiy faoliyatga tayyorligi, ijtimoiy mas'uliyati, qadriyatlarga sodiqligi hamda amaliy faoliyatni samarali tashkil eta olish qobiliyati orqali baholash zaruratini yuzaga keltirdi. Mazkur yondashuv nuqtai nazaridan vatanparvarlik kompetensiyasi bo‘lajak o‘qituvchining milliy qadriyatlarga asoslangan bilim, ko‘nikma, munosabat va qadriyatlar tizimini o‘zida mujassamlashtiruvchi integrativ kasbiy sifat sifatida namoyon bo‘ladi. Bunday kompetensiyaning shakllanishi esa pedagogik jarayonning maqsadi, mazmuni, metodlari, vositalari va baholash mexanizmlarini o‘zaro uyg‘unlashtiruvchi ilmiy-metodik tizimni talab etadi.

So‘nggi yillarda pedagogik tadqiqotlarda vatanparvarlik tarbiyasi, fuqarolik kompetensiyasi, milliy qadriyatlar pedagogikasi hamda ma'naviy-axloqiy tarbiya masalalariga bag‘ishlangan ilmiy ishlar soni ortib bormoqda. Biroq mazkur tadqiqotlarning tahlili shuni ko‘rsatadiki, bo‘lajak o‘qituvchilarda aynan milliy qadriyatlar asosida vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning yaxlit metodik modeli, uning mazmuniy komponentlari, pedagogik shart-sharoitlari, innovatsion metodlari hamda samaradorlik mezonlarini kompleks yoritishga qaratilgan ilmiy ishlanmalar yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Natijada oliy pedagogik ta'lim muassasalarida mazkur yo‘nalishdagi ta'lim-tarbiya ishlari ko‘pincha alohida fanlar yoki ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar doirasida amalga oshirilmoqda, bu esa vatanparvarlik kompetensiyasini tizimli rivojlantirish imkoniyatlarini cheklab qo‘ymoqda.

Mazkur ilmiy maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarda milliy qadriyatlar asosida vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari tahlil qilinadi, ushbu kompetensiyaning tarkibiy tuzilmasi ilmiy jihatdan asoslanadi hamda uni samarali rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik yondashuv, pedagogik shart-sharoitlar, innovatsion ta'lim texnologiyalari va amaliy mexanizmlar tavsiflanadi. Shuningdek, taklif etilayotgan metodikaning oliy pedagogik ta'lim jarayonidagi amaliy ahamiyati hamda bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy va ma'naviy kompetentligini yuksaltirishdagi imkoniyatlari ilmiy nuqtai nazardan yoritiladi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi milliy qadriyatlarni kompetensiyaviy yondashuv asosida vatanparvarlik tarbiyasi mazmuniga integratsiya qilish, bo‘lajak

o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik modeli va metodik ta'minotini takomillashtirishga qaratilgan konseptual yondashuvni ishlab chiqish bilan belgilanadi. Mazkur yondashuv pedagogik oliy ta'lim tizimida ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish, bo‘lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini boyitish hamda ularda Vatanga sadoqat, fuqarolik mas'uliyati va milliy qadriyatlarga hurmat kabi shaxsiy va kasbiy sifatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada ta'lim tizimi uchun milliy manfaatlarga sodiq, yuqori kasbiy kompetentlikka ega va zamonaviy pedagogik faoliyatni samarali amalga oshira oladigan raqobatbardosh pedagog kadrlarni tayyorlashning ilmiy-metodik asoslari yanada takomillashadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Bo‘lajak o‘qituvchilarda milliy qadriyatlar asosida vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirish muammosi pedagogika, psixologiya, falsafa, sotsiologiya hamda tarbiya nazariyasining o‘zaro integratsiyalashgan ilmiy yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etiladi. Mazkur masalaning nazariy-metodologik asoslarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, vatanparvarlik shaxsning faqat hissiy yoki mafkuraviy fazilati emas, balki bilim, qadriyat, motivatsiya, fuqarolik mas’uliyati va ijtimoiy faoliyatni o‘zida mujassamlashtiruvchi murakkab kompetensiya hisoblanadi. Shu sababli ushbu kompetensiyani shakllantirish jarayoni zamonaviy pedagogik yondashuvlar, milliy tarbiya konsepsiyasi hamda kompetensiyaviy ta’lim paradigmasi asosida tashkil etilishi zarur.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, vatanparvarlik tarbiyasining nazariy asoslari Sharq mutafakkirlarining pedagogik merosida chuqur yoritilgan. Xususan, Abu Nasr Forobiy inson kamolotini jamiyat taraqqiyotining asosiy omili sifatida talqin qilib, shaxsning ezgulik, adolat va Vatanga xizmat qilish fazilatlarini barkamol inson tarbiyasining ajralmas tarkibiy qismi deb baholagan. Abu Ali ibn Sino ta’lim va tarbiyaning uzviyligini asoslab, yoshlarni ma’naviy yetuklik, axloqiy poklik va jamiyat oldidagi mas’uliyat ruhida tarbiyalash zarurligini ta’kidlagan. Alisher Navoiy esa insonparvarlik, xalqparvarlik, vatan ravnaqiga daxldorlik va komil inson g‘oyalarini o‘z pedagogik qarashlarining markaziga qo‘ygan. Ushbu ilmiy-falsafiy qarashlar bugungi kunda milliy qadriyatlar asosida vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning metodologik negizlaridan biri sifatida xizmat qilmoqda.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda kompetensiyaviy yondashuvni rivojlantirishga oid ilmiy qarashlar I.A. Zimnyaya, A.V. Xutorskoy, V.I. Baydenko, E.F. Zeer, J. Raven hamda boshqa olimlarning ilmiy ishlanmalarida keng yoritilgan. Ularning tadqiqotlarida kompetensiya shaxsning bilim, ko‘nikma, qadriyat va amaliy faoliyat tajribasini uyg‘unlashtiruvchi integral sifat sifatida tavsiflanadi. Mazkur yondashuv bo‘lajak pedagoglarni tayyorlashda kasbiy bilimlar bilan bir qatorda fuqarolik pozitsiyasi, ma’naviy mas’uliyat va vatanparvarlik fazilatlarini rivojlantirish zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

O‘zbekiston olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ham milliy qadriyatlar, ma’naviy-axloqiy tarbiya, fuqarolik madaniyati hamda vatanparvarlikni shakllantirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Tadqiqotlar natijalari shuni

ko‘rsatadiki, bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirish milliy qadriyatlarni ta’lim mazmuniga integratsiya qilish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, refleksiv faoliyatni tashkil etish hamda ta’limning tarbiyaviy komponentini kuchaytirish orqali samarali amalga oshiriladi. Biroq ilmiy manbalar tahlili ushbu yo‘nalishda vatanparvarlik kompetensiyasining tarkibiy komponentlari, uni baholash mezonlari, rivojlantirish bosqichlari va metodik ta’minoti bo‘yicha kompleks ilmiy-metodik ishlanmalar yetarli darajada ishlab chiqilmaganligini ko‘rsatadi. Ayniqsa, milliy qadriyatlarni kompetensiyaviy yondashuv asosida tizimli integratsiya qiluvchi metodik modelning ishlab chiqilishi dolzarb ilmiy vazifa bo‘lib qolmoqda.

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, kompetensiyaviy yondashuv, aksiologik yondashuv, faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv, tizimli yondashuv hamda madaniyatshunoslik yondashuvi tashkil etadi. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv bo‘lajak o‘qituvchining individual imkoniyatlari, kasbiy ehtiyojlari va shaxsiy rivojlanish dinamikasini hisobga olishga xizmat qilsa, kompetensiyaviy yondashuv vatanparvarlikni kasbiy faoliyatda namoyon bo‘ladigan integral kompetensiya sifatida shakllantirishni nazarda tutadi. Aksiologik yondashuv milliy qadriyatlarning shaxs dunyoqarashi va kasbiy pozitsiyasidagi o‘rnini belgilaydi, faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv esa talabalarning amaliy faoliyat, ijtimoiy loyihalar va tarbiyaviy tadbirlar orqali vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirish imkonini yaratadi. Tizimli yondashuv mazkur jarayonning maqsad, mazmun, metod, vosita va natija komponentlarini o‘zaro uzviy bog‘liq holda tashkil etishga asos bo‘ladi.

Tadqiqotda nazariy va empirik metodlarning o‘zaro uyg‘unligidan foydalanildi. Nazariy bosqichda pedagogik, psixologik, falsafiy va normativ-huquqiy adabiyotlarni qiyosiy tahlil qilish, ilmiy manbalarni umumlashtirish, tizimlashtirish, pedagogik modellashtirish hamda konseptual tahlil metodlari qo‘llanildi. Empirik bosqichda pedagogik kuzatuv, so‘rovnoma, suhbat, ekspert baholash, diagnostik testlar, pedagogik tajriba-sinov ishlari hamda olingan natijalarni matematik-statistik qayta ishlash usullaridan foydalanildi. Ushbu metodlar bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyasining shakllanish darajasini aniqlash, taklif etilgan metodikaning samaradorligini baholash hamda ilmiy xulosalarning ishonchliligini ta’minlash imkonini berdi.

Shunday qilib, adabiyotlar tahlili va tanlangan metodologik yondashuvlar bo‘lajak o‘qituvchilarda milliy qadriyatlar asosida vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirish jarayoni ko‘p omilli, tizimli va uzluksiz pedagogik faoliyat ekanligini tasdiqlaydi. Mazkur yondashuv ta’lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni, milliy-ma’naviy merosni hamda kompetensiyaviy ta’lim tamoyillarini uyg‘unlashtirish orqali bo‘lajak pedagoglarning kasbiy va fuqarolik kompetentligini yuksaltirish, ularni Vatanga sadoqatli, yuksak ma’naviyatli va raqobatbardosh mutaxassis sifatida tayyorlashning ilmiy-metodik asoslarini takomillashtirishga xizmat qiladi.

NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida bo‘lajak o‘qituvchilarda milliy qadriyatlar asosida vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari kompleks tahlil qilinib, mazkur jarayonni samarali tashkil etishga xizmat qiluvchi pedagogik model ishlab chiqildi. Olingan ilmiy natijalar shuni ko‘rsatdiki, vatanparvarlik kompetensiyasi shaxsning faqat Vatanga sadoqat hissi bilan emas, balki milliy o‘zlikni anglash, fuqarolik mas’uliyati, tarixiy xotiraga hurmat, davlat va jamiyat taraqqiyotiga daxldorlik, kasbiy burchni mas’uliyat bilan bajarish hamda milliy qadriyatlarni amaliy faoliyatda namoyon etish kabi integrativ sifatlarning uyg‘unlashuvi orqali shakllanadi. Shu jihatdan, mazkur kompetensiyani rivojlantirish pedagogik ta’limning barcha tarkibiy qismlarini o‘zaro bog‘lovchi tizimli jarayon sifatida asoslandi.

Tadqiqot natijasida bo‘lajak o‘qituvchilarning vatanparvarlik kompetensiyasi to‘rtta o‘zaro bog‘liq komponentdan iborat ekanligi ilmiy jihatdan asoslandi. Bular: motivatsion-qadriyatli komponent, kognitiv komponent, faoliyat-amaliy komponent va refleksiv-baholash komponentidir. Motivatsion-qadriyatli komponent talabalarda Vatanga muhabbat, milliy g‘urur, fuqarolik mas’uliyati va kasbiy burchni anglashni ifodalasa, kognitiv komponent milliy qadriyatlar, tarix, madaniy meros va davlat taraqqiyotiga oid bilimlar tizimini qamrab oladi. Faoliyat-amaliy komponent vatanparvarlik g‘oyalarini kasbiy va ijtimoiy faoliyatda qo‘llash ko‘nikmalarini tavsiflasa, refleksiv-baholash komponent esa talabalarning o‘z faoliyatini tahlil qilish, shaxsiy rivojlanishini baholash hamda kasbiy pozitsiyasini takomillashtirish imkoniyatlarini aks ettiradi.

Ilmiy izlanish davomida milliy qadriyatlar asosida vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari ham aniqlashtirildi. Jumladan, ta’lim mazmuniga milliy-ma’naviy merosni tizimli integratsiya qilish, interfaol va muammoli ta’lim texnologiyalaridan foydalanish, tarixiy-madaniy obyektlar hamda muzey pedagogikasi imkoniyatlarini ta’lim jarayoniga tatbiq etish, loyihaviy faoliyatni kengaytirish, raqamli ta’lim resurslaridan foydalanish va talabalarning refleksiv faoliyatini qo‘llab-quvvatlash mazkur kompetensiyani rivojlantirishning asosiy pedagogik omillari sifatida belgilandi. Ushbu omillarning o‘zaro uyg‘unligi ta’lim jarayonining tarbiyaviy samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslandi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ishlab chiqilgan metodika bosqichma-bosqich amalga oshirilganda bo‘lajak o‘qituvchilarda milliy qadriyatlarga nisbatan ongli munosabat, kasbiy mas’uliyat, fuqarolik faolligi hamda ijtimoiy tashabbuskorlikning barqaror rivojlanishi kuzatildi. Xususan, talabalar ta’lim jarayonida tarixiy manbalarni tahlil qilish, milliy qadriyatlarga oid muammoli vaziyatlarni yechish, ijtimoiy loyihalarni ishlab chiqish, vatanparvarlik mazmunidagi tarbiyaviy tadbirlarni rejalashtirish va amalga oshirish bo‘yicha amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘ldilar. Bu esa ularning kasbiy tayyorgarligida nazariy bilimlar bilan amaliy faoliyatning uzviy integratsiyasini ta’minladi.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, milliy qadriyatlarga asoslangan pedagogik yondashuv bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish bilan bir qatorda ularning ma’naviy barkamolligi, ijtimoiy mas’uliyati va fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlashga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, interfaol metodlar, keys-stadi,

debatlar, refleksiv mashg‘ulotlar, loyiha asosida o‘qitish hamda muzey pedagogikasi elementlarining qo‘llanilishi talabalarning tanqidiy va ijodiy fikrlashini rivojlantirib, ularda Vatan manfaatlarini shaxsiy manfaatlar bilan uyg‘unlashtirish ko‘nikmasini shakllantirishi aniqlandi.

Shuningdek, tadqiqot davomida vatanparvarlik kompetensiyasini baholash mezonlari va ko‘rsatkichlari takomillashtirildi. Baholash tizimi talabalarning motivatsion yo‘nalishi, nazariy bilimlari, amaliy faoliyatdagi ishtiroki, kommunikativ madaniyati, refleksiv qobiliyatlari hamda ijtimoiy tashabbuskorligi asosida ishlab chiqildi. Mazkur mezonlar pedagogik diagnostika jarayonida talabalarning vatanparvarlik kompetensiyasini yuqori, o‘rta va boshlang‘ich darajalar bo‘yicha aniqlash imkonini berdi hamda metodikaning samaradorligini kompleks baholashga xizmat qildi.

Tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqilgan metodik modelning ilmiy va amaliy ahamiyati shundan iboratki, u bo‘lajak o‘qituvchilarda milliy qadriyatlarga tayangan holda vatanparvarlik kompetensiyasini izchil rivojlantirishga xizmat qiluvchi yaxlit pedagogik tizimni taklif etadi. Mazkur model oliy ta’lim muassasalarining o‘quv va tarbiyaviy faoliyatiga integratsiya qilinganda, pedagog kadrlarni tayyorlash sifatini oshirish, talabalarda kasbiy va fuqarolik kompetensiyalarining uyg‘un rivojlanishini ta’minlash hamda ta’limning tarbiyaviy komponentini kuchaytirish uchun samarali ilmiy-metodik asos bo‘lib xizmat qiladi. Natijada zamonaviy ta’lim tizimi uchun milliy qadriyatlarga sodiq, yuksak ma’naviyatli, kasbiy jihatdan kompetent va Vatan ravnaqiga daxldorlik hissi rivojlangan pedagog kadrlarni tayyorlash imkoniyatlari sezilarli darajada kengayadi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalarining ilmiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, bo‘lajak o‘qituvchilarda milliy qadriyatlar asosida vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta’limning strategik yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Globallashuv, raqamli axborot makonining kengayishi, madaniyatlararo kommunikatsiyaning jadallashuvi va mafkuraviy tahdidlarning murakkablashuvi sharoitida pedagog shaxsining nafaqat kasbiy kompetentligini, balki uning fuqarolik pozitsiyasi, milliy o‘zlikni anglash darajasi va Vatanga sadoqatini rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shu nuqtai nazardan, tadqiqot davomida ishlab chiqilgan metodik yondashuv zamonaviy kompetensiyaviy ta’lim paradigmasi hamda aksiologik yondashuv tamoyillariga mosligi bilan ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, vatanparvarlik kompetensiyasi faqat tarixiy bilimlar yoki davlat ramzlari haqidagi tasavvurlar bilan cheklanmaydi. Mazkur kompetensiya shaxsning milliy qadriyatlarni anglash, ularni kasbiy va ijtimoiy faoliyatda qo‘llay olish, jamiyat taraqqiyotiga daxldorlikni his etish hamda fuqarolik mas’uliyatini namoyon etish qobiliyatlarini qamrab oluvchi integral pedagogik hodisa hisoblanadi. Bu esa vatanparvarlik tarbiyasini alohida tarbiyaviy tadbirlar orqali emas, balki oliy ta’limning mazmuni, metodlari va ta’lim muhitiga tizimli integratsiya qilish zarurligini ko‘rsatadi.

Adabiyotlar tahlili hamda tadqiqot natijalari o‘zaro qiyoslanganda, kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan pedagogik faoliyat talabalarning

motivatsion, kognitiv va amaliy rivojlanishiga sezilarli ijobiy ta’sir ko‘rsatishi aniqlandi. Ayniqsa, interfaol metodlar, muammoli ta’lim texnologiyalari, loyiha asosida o‘qitish, refleksiv faoliyat, muzey pedagogikasi, tarixiy-madaniy meros obyektlaridan foydalanish hamda xizmat (service-learning) elementlarini ta’lim jarayoniga integratsiya qilish bo‘lajak o‘qituvchilarning vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishda yuqori pedagogik samaradorlikni ta’minlaydi. Bunday metodlar talabalarda bilimlarni passiv o‘zlashtirish emas, balki ularni tahlil qilish, baholash va real hayotiy vaziyatlarda qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Muhokama natijalari yana bir muhim jihatni namoyon etdiki, milliy qadriyatlarni o‘quv jarayoniga integratsiya qilish faqat gumanitar fanlarning vazifasi emas. Aksincha, pedagogik ta’limning barcha fanlari, amaliyot dasturlari, tarbiyaviy loyihalar hamda kasbiy tayyorgarlik jarayonida milliy qadriyatlar va fuqarolik mas’uliyati g‘oyalarining uzviy aks etishi zarur. Integrativ yondashuv orqali bo‘lajak o‘qituvchi kasbiy bilim bilan bir qatorda pedagogik etika, ijtimoiy mas’uliyat, milliy tafakkur va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan professional pozitsiyani ham egallaydi.

Shuningdek, tadqiqot davomida aniqlangan pedagogik shart-sharoitlar vatanparvarlik kompetensiyasining barqaror rivojlanishi ta’lim muhitining tarbiyaviy salohiyatiga bevosita bog‘liqligini ko‘rsatdi. Xususan, ochiq muloqotga asoslangan akademik muhit, talabalarning mustaqil izlanish faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish, volontyorlik faoliyati, tarixiy obidalar va muzeylarga ilmiy-ekskursiyalar tashkil etish hamda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan maqsadli foydalanish vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning samarali vositalari sifatida namoyon bo‘ldi. Bu holat vatanparvarlikni nazariy tushuncha emas, balki shaxsning kundalik kasbiy va fuqarolik faoliyatida namoyon bo‘ladigan amaliy kompetensiya sifatida talqin qilish zarurligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot natijalari shuningdek, vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishda pedagog shaxsining namunaviy roli alohida ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Bo‘lajak o‘qituvchi o‘zining kasbiy va shaxsiy fazilatlari orqali o‘quvchilarga ma’naviy namuna bo‘la olishi, milliy qadriyatlarni hurmat qilishi, fuqarolik mas’uliyatini namoyon etishi hamda Vatan manfaatlarini ustuvor qadriyat sifatida e’tirof etishi lozim. Demak, pedagogik oliy ta’limda vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirish faqat talabalarning bilim darajasini oshirish bilan emas, balki ularning kasbiy identifikatsiyasi va pedagogik madaniyatini shakllantirish bilan ham uzviy bog‘liqdir.

Mazkur tadqiqotning ilmiy muhokamasi shuni ko‘rsatadiki, taklif etilgan metodika bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini milliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirish imkonini beradi hamda ta’limning tarbiyaviy funksiyasini kuchaytiradi. Shu bilan birga, mazkur tadqiqot ayrim cheklovlarga ham ega. Jumladan, metodikaning samaradorligi turli hududlardagi oliy ta’lim muassasalari, turli mutaxassislik yo‘nalishlari va uzoq muddatli pedagogik tajribalar asosida yanada chuqurroq tekshirilishi maqsadga muvofiqdir. Kelgusidagi ilmiy izlanishlarda sun’iy intellekt, raqamli pedagogika, virtual muzeylar, media savodxonlik va raqamli

fuqarolik kompetensiyalarini milliy qadriyatlar bilan integratsiyalash orqali vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning yangi pedagogik modellari ishlab chiqilishi muhim ilmiy istiqbol hisoblanadi.

Umuman olganda, muhokama natijalari ishlab chiqilgan metodikaning nazariy asoslanganligi, amaliy qo‘llash imkoniyati va ilmiy yangiligini tasdiqlaydi. Mazkur metodika bo‘lajak o‘qituvchilarda milliy qadriyatlarga sodiqlik, fuqarolik mas’uliyati, kasbiy kompetentlik va Vatan ravnaqiga daxldorlik hissini kompleks rivojlantirishga xizmat qiluvchi innovatsion pedagogik tizim sifatida e’tirof etilishi mumkin. Shu bois uni oliy pedagogik ta’lim muassasalari o‘quv jarayoniga joriy etish ta’lim sifatini oshirish, tarbiyaviy ishlar samaradorligini kuchaytirish hamda milliy manfaatlarga sodiq, raqobatbardosh va yuksak ma’naviyatli pedagog kadrlarni tayyorlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari bo‘lajak o‘qituvchilarda milliy qadriyatlar asosida vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta’limning ustuvor yo‘nalishlaridan biri ekanligini ilmiy jihatdan tasdiqladi. Tadqiqot davomida vatanparvarlik kompetensiyasi pedagog shaxsining kasbiy tayyorgarligi, fuqarolik mas’uliyati, milliy o‘zlikni anglash, ma’naviy-axloqiy fazilatlari hamda ijtimoiy faolligini o‘zida mujassamlashtiruvchi integrativ kompetensiya sifatida asoslandi. Mazkur kompetensiyaning shakllanishi oliy ta’lim jarayonida bilim, qadriyat, motivatsiya va amaliy faoliyatning o‘zaro uyg‘unligini ta’minlaydigan tizimli pedagogik yondashuvni talab etishi aniqlandi.

Tadqiqotda milliy qadriyatlar asosida vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari takomillashtirildi hamda uning tarkibiy tuzilmasi motivatsion-qadriyatli, kognitiv, faoliyat-amaliy va refleksiv-baholash komponentlari orqali ilmiy jihatdan tizimlashtirildi. Ushbu komponentlarning o‘zaro uzviy bog‘liqligi bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini yuksaltirish, ularda milliy qadriyatlarga sodiqlik, fuqarolik mas’uliyati va Vatan ravnaqiga daxldorlik hissini shakllantirishning muhim pedagogik omili ekanligi asoslab berildi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning samaradorligi ta’lim mazmuniga milliy qadriyatlarni tizimli integratsiya qilish, kompetensiyaviy va aksiologik yondashuvlarni uyg‘un qo‘llash, interfaol ta’lim metodlari, muammoli ta’lim texnologiyalari, loyiha faoliyati, refleksiv mashg‘ulotlar, muzey pedagogikasi hamda tarixiy-madaniy meros obyektlaridan maqsadli foydalanish orqali sezilarli darajada ortishi ilmiy asoslandi. Bunday metodik yondashuv talabalarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki ularning kasbiy faoliyatda milliy qadriyatlarni amaliy qo‘llash ko‘nikmalarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, tadqiqot davomida ishlab chiqilgan metodik model bo‘lajak o‘qituvchilarning vatanparvarlik kompetensiyasini izchil rivojlantirishga xizmat qiluvchi yaxlit pedagogik tizim sifatida tavsiflandi. Mazkur modelning amaliy joriy etilishi pedagogik oliy ta’lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirish, talabalarning kasbiy va fuqarolik kompetensiyalarini uyg‘un rivojlantirish hamda pedagogik faoliyatning ma’naviy-axloqiy yo‘nalishini kuchaytirish imkonini beradi.

Olingan ilmiy natijalar shuni ko‘rsatadiki, vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirish uzluksiz pedagogik jarayon bo‘lib, u faqat alohida fanlar yoki ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar bilan chegaralanmasdan, oliy ta’limning o‘quv, ilmiy, tarbiyaviy va ijtimoiy faoliyatining barcha yo‘nalishlariga integratsiyalashgan holda amalga oshirilishi zarur. Aynan shunday yondashuv bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi bilan ularning ma’naviy kamoloti o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ta’minlaydi hamda zamonaviy ta’lim tizimining ijtimoiy buyurtmasiga mos pedagog kadrlarni tayyorlash imkoniyatini yaratadi.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi milliy qadriyatlarni kompetensiyaviy ta’lim paradigmasi bilan integratsiyalashgan holda bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning konseptual modeli, pedagogik shart-sharoitlari va metodik ta’minoti takomillashtirilganligi bilan belgilanadi. Ushbu yondashuv pedagogik nazariya va amaliyotni boyitish bilan birga, oliy ta’lim muassasalarida tarbiyaviy faoliyatni modernizatsiya qilish, bo‘lajak pedagoglarning kasbiy identifikatsiyasini mustahkamlash hamda ta’lim sifatini oshirish uchun ilmiy-metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Kelgusidagi ilmiy izlanishlarda vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning raqamli pedagogika, sun’iy intellekt texnologiyalari, media savodxonlik, virtual muzeylar, xizmat asosida o‘qitish (service-learning) hamda xalqaro ta’lim tajribalari bilan integratsiyalashgan innovatsion modellari ishlab chiqilishi maqsadga muvofiqdir. Bu esa bo‘lajak o‘qituvchilarni zamonaviy global ta’lim makonida samarali faoliyat yurita oladigan, milliy manfaatlarga sodiq, yuksak ma’naviyatli, kasbiy jihatdan kompetent va raqobatbardosh pedagog sifatida tayyorlashning ilmiy-metodik imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Shu nuqtai nazardan, tadqiqot natijalari pedagogik ta’lim mazmunini takomillashtirish, vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligini oshirish hamda milliy taraqqiyotga xizmat qiluvchi inson kapitalini shakllantirishga munosib ilmiy hissa qo‘shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.
2. O‘zbekiston Respublikasining "Ta'lim to‘g‘risida"gi Qonuni. O‘RQ–637-son, 23-sentabr 2020-yil.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni. PF–60-son, 2022-yil 28-yanvar.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risidagi qarori. Toshkent, 2023.
5. Raven J. Competence in Modern Society: Its Identification, Development and Release. London: H. K. Lewis, 1984.
6. Khutorskoy A.V. Key Competencies as a Component of Personality-Oriented Education // Narodnoe Obrazovanie. 2003. No. 2. pp. 58–64.
7. Zimnyaya I.A. Key Competences – A New Paradigm of Educational Outcomes. Moscow: Issledovatelskiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov, 2004.
8. Delors J. Learning: The Treasure Within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century. Paris: UNESCO Publishing, 1996.

9. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris: UNESCO, 2021.
10. OECD. OECD Learning Compass 2030. Paris: OECD Publishing, 2019.